

Diverzitás és inklúzió a felsőoktatásban

Varga Aranka-Vitéz Kitti-Orsós István-
Fodor Bálint-Horváth Gergely

Bevezetés

- Tanulmányunk hazai és nemzetközi írásokra támaszkodva **tisztázza az inklúzió és a diverzitás fogalomkörét.**
- Vizsgáljuk, hogy miként vált **a felsőoktatás jellemzőjévé a diverzitás, valamint az inkluzivitás fókuszba kerülése** mögött meghúzódó további okokat és következményeket.
- **Kérdőíves kutatásunk** arra irányult, hogy a Pécsi Tudományegyetem diverz **hallgatói köre (N:809)**
 - **mennyire részese** az egyetemi közösségi és tudományos életnek,
 - mutatnak-e különbséget **a társadalmi hátránnyal küzdők** a bevonódásban.

Fogalmi keret - Inklúzió

- **Fogalomhasználat változása, kiterjedése**
- **Inkluzív pedagógia**
 - Minden személyre egyediségében tekint: személyes, szociális, kulturális jellemzői metszetében elhelyezve a diákot alakít ki együttműködő, támogató tanulási feltételeket.
 - Az inkluzív környezetet és a sokféleség (diverzitás) sikeres kezelését az egyediségből következő szükségletekre való hatékony reagálással éri el.
 - Nyitottságot tükröz, melyet az érintettek pozitív attitűdje, a sokszínűség értékelésének szemlélete jellemez.
 - Fontos része a teret működtetők (pedagógusok) szakmai felkészültsége, mely a diákok egyéni életútjának megértésében, személyre szabott és eredményes segítségével ölt testet.
 - Közös cselekvés, partneri együttműködés jellemzi.
 - A benne rejlő diverzitásra való sikeres reagálás alapfeltétele a folyamatos megújulás.

Fogalmi keret - diverzitás

- A tanulók különbözősége (diversity) adódhat személyes, öröklött tulajdonságokból, és/vagy társadalmi helyzet, illetve a kulturális környezet hatásaiból.
- A diverzitás egyéni szinten multidimenzionális, sokféle (kiemelkedő vagy hátrányt okozó) személyes tulajdonság alkot egységet.
- A társadalmi normák szerepe a sokszínűség értékelésében
- Az esélyegyenlőségi cselekvések az egyének és közösségek értékeit, szükségleteit felismerő és ahhoz igazodó környezetben tudnak maradéktalanul célt érni.
- Az inkluzív környezetet és a sokféleség (diverzitás)

Nemzetközi vizsgálatok és modellek

- Múltban gyökerező alapok: befogadást célzó hagyományos célkitűzések
- A felsőoktatás expanziója - új tanulói csoportok megjelenése
- Az egyetemi fejlesztési stratégiák - inkluzív fejlesztések
- A célcsoportok áttekintése - reflexió a felmerülő problémákra a vizsgált társadalmakban
- A vizsgálatok alátámasztják a befogadásra irányuló beavatkozások sikerességét, az inkluzivitás növekedése nem kizárólag a támogatásra szoruló csoportok érvényesülését biztosítja, hanem a közös térben részt vevő valamennyi társadalmi csoport számára jövedelmező.
- Az inklúzió megalapozza az egyetem hallgatóinak jól-létét és növeli az akadémiai kiválóságot, mely jövedelmező az egyetem fenntarthatóságának szempontjából.

Magyarországi jellemzők és kezdeményezések

- **Felsőoktatási expanzió:** 1960/1970-es évek demográfiai robbanása, növekvő iskolázási törekvések a szülők részéről, társadalompolitikai célok
- Komplex expanzió: tömegesedés és a felsőoktatás bővülése
- 2000-es évek: telítődő felsőoktatás, folytatódhat az expanzió?
- Az expanzió tartaléka: „**a nem szokványos hallgatóság**” (Híves-Kozma, 2014)
- Hátrányos helyzetű csoportok: szociálisan hátrányos helyzetű, fogyatékossgal élő, kisgyermeket nevelő, határon túli, cigány/roma (Fehérvári et al. 2016)
- A társadalmon belüli arány nem realizálódik a felsőoktatásban (Hegedűs 2020)
- **Debreceni Egyetem:** a 20 leghátrányosabb helyzetű kistérségből a HH fiatalok negyedét fogadja
 - Reziliencia: hallgató-oktató kapcsolata, a kortárskapcsolatok, a kutatásokba és az egyetemi életbe történő bevonódás mértéke -> protektív faktor és inkluzív környezet fontossága!
- **Pécsi Tudományegyetem:** befogadás fókuszú kutatás-fejlesztés (2015), Befogadó Egyetem Program (2018)
 - Három hallgatói csoport: fogyatékos és társadalmi hátránnyal küzdő (cigány/roma) és külföldi
 - Egyéni és közösségi támogatás, kevésbé a felsőoktatási környezet egészére vonatkozó beavatkozások

Kutatói kérdések

Minél inkluzívabb egy egyetem, annál inkább meg tudja szólítani a hallgatóit, be tudja vonni a különböző közösségi, tudományos tevékenységekbe, ezzel képes az akadémiai kiválóságot növelni - függetlenül a hallgató szociokulturális háttérétől.

- Kutatásunk a **Pécsi Tudományegyetem nappali tagozaton tanuló magyar** diákjai körében történt
- **Kérdések:**
 - Mi jellemzi a hallgatók részvételét az egyetemi életben?
 - Mutatnak-e különbséget a bevonódásban a hátrányos helyzetű, cigány/roma egyetemisták?
 - A megjelenés, illetve a távolmaradás mögött milyen okok húzódnak meg?
 - A tehetséggondozást (akadémiai kiválóságot) célzó formális hallgatói együttműködés (szakkollégium) szerepet játszik-e a különböző hallgatók megszólításában?
 - Van-e együttjárás a közösségi és kulturális programokon való részvétel és a hallgatói tudományos életben mutatott aktivitás között?

Módszerek

A kutatás lebonyolításához **online kérdőívet** használtunk, mintánk hozzáférési alapú.

Adatfelvétel

- 2019 decemberében a Neptun rendszeren keresztül juttattuk el a vizsgált csoport valamennyi tagjához (N:11384, forrás: *PTE adatbázis 2019*),
- 880 fő töltötte ki, és az adattisztítás után 809 válaszadó kérdőíve volt értékelhető

A kérdőív

- összesen 42 kérdésből állt, a többnyire zárt kérdések mellett - különösen az okokra vonatkozóan - nyitott kérdések is szerepeltek.
- SPSS programmal történt elemzése a fenti kérdések mentén elsősorban a hátrányos helyzetű, illetve cigány/roma egyetemisták és a többségi hallgatók közötti különbségekre és hasonlóságokra fókuszált.

Minta

Mintába kerülés szempontjai		fő	%	nő	férfi	nő%	férfi%
Fókusz csoport összesen		36	4,45%	19	17	54,29%	45,71%
-	Hátrányos helyzetű	12	1,48%	6	6	50,00%	50,00%
-	Cigány/roma	14	1,73%	6	8	42,86%	57,14%
-	Hátrányos helyzetű és cigány/roma	10	1,24%	7	3	70,00%	30,00%
Kontroll csoport		773	95,55%	551	222	71,28%	28,72%
Mindösszesen		809	100,00%	570	239	70,46%	29,54%

Szülők iskolai végzettsége

Legmagasabb végzettség	Anya		Apa		Anya és apa együtt	
	Fókusz	Kontroll	Fókusz	Kontroll	Fókusz	Kontroll
8 általános, szakmunkás	86,11%	17,46%	55,56%	27,81%	70,83%	22,64%
érettségi, diploma	13,89%	82,54%	44,44%	72,19%	29,17%	77,36%

Válaszadók kari megoszlása

PTE Karak	PTE magyar nappalis hallgatók 2019/2020 I. Félév				Kérdőívet kitöltők						
	férfi (fő)	nő (fő)	Összesen		Fókuszban lévő hallgatók (fő)				Kontrollcsoport (fő)	Minta összesen (fő)	Minta a PTE hallgatók arányában (%)
			fő	%	Hátrányos helyzetű	Cigány/ Roma	Hátrányos helyzetű és Cigány/Roma	Fókusz egyben			
AJK	272	356	628	5,51%	3	0	0	3	27	30	4,78%
AOK	558	885	1443	12,67%	0	2	1	3	100	103	7,14%
BTK	651	1473	2124	18,65%	5	7	4	16	199	215	10,12%
ETK	342	1664	2006	17,62%	0	0	1	1	110	111	5,53%
GYTK	97	186	283	2,48%	0	0	0	0	24	24	8,48%
KPVK	18	174	192	1,68%	0	1	0	1	23	24	12,50%
KTK	591	918	1509	13,25%	0	1	2	3	106	109	7,22%
MIK	934	330	1264	11,1%	4	2	0	6	69	75	5,93%
MK	161	274	435	3,82%	0	0	0	0	12	12	2,76%
TTK	959	541	1500	13,17%	0	1	2	3	103	106	7,07%
Össz.	4583	6801	11384	100%	12	14	10	36	773	809	7,11%

Melyik eseményeken vettél részt?

Esemény	Összes (fő)	Összes (%)	Fókusz (fő)	Kontroll (fő)	Fókusz (%)	Kontroll (%)
Egyik sem	371	45,86%	19	352	52,78%	46,18%
Gólyabál	294	36,34%	3	291	8,33%	37,65%
Szakest	164	20,27%	8	156	22,22%	20,18%
Októberfeszt	114	14,09%	9	105	25,00%	13,58%
Szakhét	64	7,91%	2	62	5,56%	8,02%

Tudományos munka és szakkollégiumi tagság

	Összes (fő)	Összes (%)	Fókusz (fő)	Fókusz (%)	Kontroll (fő)	Kontroll (%)
Szakkollégista	78	9,64%	8	22,22%	70	9,06%
Tudományos tevékenységet végez	149	18,42%	6	16,67%	143	18,50%
Tudományos tevékenységet végez és szakkollégista	40	4,94%	3	8,33%	37	4,79%
Tudományos tevékenységet végez, de nem szakkollégista	109	13,47%	3	8,33%	106	13,71%
Szakkollégista, de nem végez tudományos tevékenységet	38	4,70%	5	13,89%	33	4,27%

Kontroll csoport megoszlása a szülők végzettsége szerint

		fő	%
Kontroll csoporton belül legalább az egyik szülő érettségizett vagy magasabb végzettségű		683	88%
Kontroll csoporton belül az egyik szülőnek nincs érettségije		90	12%
Ezen belül	Anya csak 8 osztályt végzett	23	3%
	Apa csak 8 osztályt végzett	9	1%
	Mindkét szülő csak 8 osztályt végzett	6	1%
	Egyik szülő csak 8 osztályt végzett	20	3%

Kontrollon belül
azok a diákok,
akik szüleinek
nincs érettségije
(N:90)

- A közösségi, kulturális programokon ezen hallgatók több mint fele (52,2%) egyáltalán nem vesz részt, mely a Fókuszhoz tartozókkal megegyező arányú.
- A szakkollégiumok még a Kontroll csoport átlagánál is alacsonyabb arányban (8,8%) képesek megszólítani ezt a csoportot.
- Tudományos tevékenységet 14,4%-uk végez, ami szintén alatta van mindkét vizsgált csoportnak.

Van egy jelentős számú hallgatói csoport, akik méltányos támogatásra szorulnak, de őket képes a legkevésbé megszólítani az egyetem akár közösségi programjaival, akár a tudományos közösségekkel.

Összegzés

- A **nagy egyetemi programok** csak egy részét képesek megszólítani a hallgatóknak, kiváltképp a hátrányban lévőknek.
- A **kisebb szervezeti egységek** (pl. tanszékek), a hallgatóik számára kínált közösségfejlesztő programjaik fejlesztésével lehetőséget kínálhatnak a személyesség növelésére, a differenciált támogatásra.
- Fontos **kisközösségek a szakkollégiumok**, melyek egyidejűleg nyújtják a támogató kortárs-közösséget és az akadémiai kiválóság növelését segítő tehetséggondozást, és így a lemorzsolódás megelőzéséhez is hozzájárulhatnak.
- A **hallgatói kör diverzitása** pontosodott, és láthatóvá vált, hogy az egyetemen nagy számszággal jelen vannak olyan – hátrányos helyzetűként nem számon tartott - hallgatók is.
- Nem elegendő az **intézményfejlesztési stratégia** részévé tenni az inkluzív programok fejlesztését.

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
BEFOGADÓ EGYETEM

ELÉRHETŐSÉGEINK

<https://www.befogadoegyetem.eu/>
<https://www.inclusiveuniversity.eu/>

<https://www.facebook.com/befogadoegyetem/>

Pécsi Tudományegyetem
H-7624 Pécs, Ifjúság útja 6. B/114
+36-72-501-500/24011
inclusiveuniversity@pte.hu

A program az EFOP-3.4.3-16-2016-00005
"Korszerű egyetem a modern városban:
Értékközpontúság, nyitottság és befogadó
szemlélet egy 21. századi felsőoktatási
modellben" című projekt keretében valósul
meg.

Köszönjük a figyelmet!